

The Monadology

∞ Infinite Monad Theory by philosopher
Gottfried Wilhelm Leibniz.

Obsah

1. Úvod

2. Monadologie

§ 1 Definování monády: Jednoduchá substance

§ 2 Základ reality: Proč jednoduché substance musí existovat

§ 3 Skutečné nedělitelné atomy přírody

§ 4 Věčnost přirozeností: Monády nemohou zaniknout

§ 5 Věčnost původem: Monády nemohou přirozeně vzniknout

§ 6 Nutnost božského stvoření and zničení

§ 7 Monáda bez oken: Žádný skutečný vnější vliv

§ 8 Proč monády musí mít vlastnosti k vysvětlení změny

§ 9 Princip identity nerozlišitelných věcí

§ 10 Vnitřní proměnlivost všech stvořených věcí

§ 11 Vnitřní zdroj všech přirozených změn

§ 12 Nutnost principu změny a jeho specifičnosti

§ 13 Mnohost v jednotě: Jak jednoduchá bytost může měnit

§ 14 Představení vnímání (nevědomého) a odlišení od vědomí

§ 15 Touha: Vnitřní síla pohánějící změnu

§ 16 Duše jako důkaz mnohosti v jednoduché substancí

§ 17 Vyvrácení materialismu: Vnímání není mechanické

§ 18 Entelechie: Vnitřní dokonalost a soběstačnost monád

§ 19 Stupně duše: Od holých monád k vědomým myslím

§ 20 Dočasný stav bezvědomí

§ 21 Stálá skutečnost "malých vjemů"

§ 22 Zákon kontinuity stavů

§ 23 Důkaz nevědomých vjemů z vědomí

§ 24 Stav holých monád: Trvalé omámení

§ 25 Jak orgány vytvářejí rozlišující vnímání u zvířat

§ 26 Empirické uvažování: Jak paměť napodobuje rozum

§ 27 Zdroj silné představivosti

§ 28 Lidé jako empirici ve většině činů

§ 29 Rozlišující rys rozumu: Nutné pravdy

§ 30 Jak reflexivní činy vedou k poznání Boha a metafyziky

§ 31 První velký princip: Princip sporu

§ 32 Druhý velký princip: Princip dostatečného důvodu

§ 33 Dvě říše pravdy: Nutné vs. nahodilé

§ 34 Analytický model nutných pravd

§ 35 Základ analýzy: Jednoduché ideje a totožné pravdy

§ 36 Aplikace principu dostatečného důvodu na nahodilé skutečnosti

§ 37 Nekonečný regres nahodilých důvodů

§ 38 Nutnost nutné bytosti jako konečného důvodu

§ 39 Závěr Boží jednoty a dostatečnosti

§ 40 Vlastnosti nutné bytosti: Neomezená a všereálná

§ 41 Definování Boží absolutní a nekonečné dokonalosti

§ 42 Původ nedokonalosti v omezených tvorech

§ 43 Bůh jako základ veškeré možnosti a esence

§ 44 Proč možnost vyžaduje existující nutnou bytost

§ 45 A priori (ontologické) a a posteriori (kosmologické) důkazy Boha

§ 46 Boží Intelekt versus Vůle: Nevůle Povaha Nutných Pravd

§ 47 Spojité Vyzařování Monád z Boha

§ 48 Trojjediná Struktura Boha a její Odraz v Monádách

§ 49 Činnost jako Zřetelné Vnímání, Trpnost jako Zmatené Vnímání

§ 50 Míra Dokonalosti a Činnosti Tvora

§ 51 Povaha Vzájemného Monadického Vlivu: Ideální a Zprostředkovaný Bohem

§ 52 Relativita Činnosti a Trpnosti

§ 53 Potřeba Dostatečného Důvodu k Volbě Jednoho Možného Světa

§ 54 Kritéria Volby: Stupně Dokonalosti

§ 55 Uskutečnění Nejlepšího Světa Boží Moudrostí, Dobrotou a Mocí

§ 56 Univerzální Vzájemný Výraz: Každá Monáda Zrcadlí Celý Vesmír

- § 57 Perspektivismus: Různé Pohledy na Tentýž Vesmír
- § 58 Optimalizační Vzorec: Maximální Rozmanitost, Maximální Řád
- § 59 Velká Hypotéza Zvětšující Boží Slávu
- § 60 Jak Monáda Reprezentuje Celý Vesmír ze Svého Omezeného Hlediska
- § 61 Fyzický Základ Výrazu: Vzájemná Propojenost Všehomíru
- § 62 Tělo jako Prostředník Výrazu Duše
- § 63 Spojení Duše a Organického Těla Tvoří Živou Bytost
- § 64 Nekonečná Složitost Přírodních Strojů vs. Umělých Strojů
- § 65 Skutečné Nekonečné Dělení Hmoty
- § 66 Svět Uvnitř: Každá Část Hmoty je Plností Života
- § 67 Nekonečná Rekurze Života: Světy uvnitř Světů
- § 68 Život je Všudypřítomný, I v Zjevně "Neživé" Hmotě
- § 69 Iluze Chaosu a Neplodnosti
- § 70 Hierarchie Živých Bytostí: Dominantní a Podřízené Monády
- § 71 Proti pevné hmotě: Tělo je ve věčném toku
- § 72 Metamorfóza, nikoli Stěhování Duší (Metempsychóza)
- § 73 Žádné Skutečné Vznikání ani Smrt, Pouze Proměna
- § 74 Preformace: Živočich je již v Semeni
- § 75 Spermatická Zvířata a Množství "Vyvolených"
- § 76 Přirozená Věčnost Každého Živočicha
- § 77 Nezničitelnost Duše a Živočicha Samotného
- § 78 Odpověď na Problém Mysli a Těla: Předzjednaná Harmonie
- § 79 Harmonie Říší Účinných a Konečných Příčin
- § 80 Oprava Descartesovy Chyby o Vzájemném Působení Duše a Těla
- § 81 Shrnutí Předzjednané Harmonie
- § 82 Zvláštní Stvoření Rozumných Duší
- § 83 Duchové jako Obrazy Boha, Schopní Poznání a Tvoření
- § 84 Boží Vztah k Duchům: Panovník a Otec
- § 85 Vrchol: Boží Městvo
- § 86 Mravní Svět jako Boží Vrcholné Mistrovské Dílo
- § 87 Vyšší Harmonie: Mezi Přírodou a Milostí
- § 88 Přírodní Události Slouží Mravním Cílům

§ 89 Mechanická spravedlnost vesmíru

§ 90 Boží prozřetelnost a naplnění nejlepšího možného světa

Vytištěno 22. listopadu 2025

<https://cz.cosmicphilosophy.org/books/leibniz-monadology/>

KAPITOLA 1.

Úvod

Monadologie (1714) od Gottfrieda Wilhelma Leibnize

Vroce 1714 německý filozof Gottfried Wilhelm Leibniz předložil teorii ∞ nekonečných monád. Monadologie (francouzsky: La Monadologie) patří mezi Leibnizova nejznámější díla z jeho pozdní filozofie. Jde o krátký text, který v přibližně 90 odstavcích představuje metafyziku jednoduchých substancí, neboli ∞ nekonečných monád.

Během svého posledního pobytu ve Vídni od roku 1712 do září 1714 napsal Leibniz dvě krátké francouzské texty, jež měly být stručným výkladem jeho filozofie. Po jeho smrti vyšel ve Francii v Nizozemí spis „*Principes de la nature et de la grâce fondés en raison*“, určený pro prince Evžena Savojského. Filozof Christian Wolff a spolupracovníci vydali německé a latinské překlady druhého textu, který se stal známým jako „*Monadologie*“.

Publikace knihy na CosmicPhilosophy.org byla přeložena do 42 jazyků z původního francouzského textu za použití nejnovějších technologií umělé inteligence z let 2024/2025. Kvalita nových německých a anglických překladů může soupeřit s původními překlady z roku 1720. Pro mnohé jazyky jde o světovou premiéru.

KAPITOLA 2.

Monadologie

Od Gottfrieda Wilhelma Leibnize, 1714

Principia philosophiæ seu theses in gratiam principis Eu-genii
conscriptæ

§ 1

Monáda, o níž zde budeme hovořit, není nic jiného než jednoduchá *substance*, která vstupuje do složených věcí; jednoduchá, to znamená bez částí (*Theod.*, § 10⁴).

§ 2

A musí existovat jednoduché substance, protože existují složené; neboť složené není nic jiného než nahromadění či *aggregatum* jednoduchého.

§ 3

Tam, kde nejsou žádné části, není ani rozprostraněnost, ani tvar, ani možnost dělení. A tyto Monády jsou skutečnými Atomy Přírody a jedním slovem prvky věcí.

§ 4

Není se také třeba obávat zániku a neexistuje žádný myslitelný způsob, jakým by mohla jednoduchá substance přirozeně zaniknout (§ 89).

§ 5

Ze stejného důvodu neexistuje způsob, jakým by jednoduchá substance mohla přirozeně vzniknout, protože nemůže být vytvořena skládáním.

§ 6

Lze tedy říci, že Monády nemohou začít ani skončit jinak než naráz, to znamená, že mohou vzniknout jen stvořením a zaniknout jen zničením; zatímco to, co je složené, vzniká nebo zaniká po částech.

§ 7

Není také možné vysvětlit, jak by Monáda mohla být změněna nebo pozměněna ve svém nitru nějakým jiným stvořením; protože v ní nelze nic přemístit ani si v ní představit jakýkoli vnitřní pohyb, který by mohl být vyvolán, řízen, zvětšen nebo zmenšen; jak je to možné u složených věcí, kde dochází ke změnám mezi částmi. Monády nemají okna, jimiž by do nich mohlo něco vstoupit nebo z nich vystoupit. Akcidenty se nemohou oddělit ani se pohybovat mimo substance, jak to kdysi činily smyslové species scholastiků. Proto ani substance, ani akcident nemohou do Monády vstoupit zvenčí.

§ 8

Přesto musí mít Monády nějaké kvality, jinak by to ani nebyly jsoucna. A kdyby se jednoduché substance nelišily svými

kvalitami, nebylo by možné upozorovat žádnou změnu ve věcech; neboť to, co je ve složeném, může pocházet jen z jednoduchých složek; a kdyby Monády byly bez kvalit, byly by navzájem nerozlišitelné, protože se neliší ani v množství: a v důsledku toho by za předpokladu plnosti každé místo při pohybu přijímalo vždy jen ekvivalent toho, co mělo, a jeden stav věcí by byl *nerozlišitelný* od druhého.

§ 9

Je dokonce nutné, aby se každá Monáda lišila od každé jiné. Neboť v přírodě nikdy nejsou dva jsoucna, která by byla dokonale jedno jako druhé a u nichž by nebylo možné nalézt vnitřní rozdíl nebo rozdíl založený na vnitřním určení.

§ 10

Považuji také za prokázané, že každé stvořené jsoucno podléhá změně, a tedy i stvořená Monáda, a dokonce že tato změna je v každé z nich nepřetržitá.

§ 11

Z toho, co jsme právě řekli, vyplývá, že přirozené změny Monád pocházejí z *vnitřního principu*, protože vnější příčina nemůže ovlivnit jejich nitro (§ 396, § 900).

§ 12

Ale kromě principu změny musí existovat také *detail toho, co se mění*, který vytváří takříkajíc specifikaci a různorodost jednoduchých substancí.

§ 13

Tento detail musí zahrnovat mnohost v jednotě nebo v jednoduchém. Neboť každá přirozená změna se děje postupně, něco se mění a něco zůstává; a proto musí být v jednoduché substancí mnohost stavů a vztahů, i když v ní nejsou žádné části.

§ 14

Přechodný stav, který zahrnuje a představuje mnohost v jednotě nebo v jednoduché substancí, není nic jiného než to, co nazýváme *Percepcí*, kterou je třeba odlišit od *apercepce* nebo vědomí, jak se ukáže později. A v tom Karteziáni velmi chybovali, když považovali za bezvýznamné *percepce*, kterých si nejsme vědomi. To je také vedlo k domněnce, že pouze duchové byli Monádami a že neexistovaly duše Zvířat ani jiné Entelechie; a že zaměnili s běžným lidem dlouhou otupělost se skutečnou smrtí, což je také přivedlo k scholastickému předsudku o zcela oddělených duších a dokonce utvrdilo špatně smýšlející duchy v názoru o smrtelnosti duší.

§ 15

Činnost vnitřního principu, která způsobuje změnu nebo přechod z jedné percepce do druhé, může být nazvána *Apetice*: je pravda, že apetit nemůže vždy zcela dosáhnout celé percepce, ke které směřuje, ale vždy z ní něco získá a dospívá k novým perцепcím.

§ 16

My sami zakoušíme mnohost v jednoduché substanci, když zjišťujeme, že i ta nejmenší myšlenka, které si všimneme, zahrnuje různorodost v předmětu. Tak všichni ti, kdo uznávají, že duše je jednoduchá substance, musí uznat tuto mnohost v Monádě; a pan Bayle v tom neměl nacházet obtíž, jak to učinil ve svém Slovníku v hesle *Rorarius*.

§ 17

Jsme ostatně nuceni přiznat, že Percepce a to, co na ní závisí, je *nevysvětlitelné mechanickými důvody*, to znamená tvary a pohyby. A kdybychom si představili Stroj, jehož struktura by umožňovala myslet, cítit a mít percepce, mohli bychom si jej představit zvětšený při zachování stejných proporcí tak, že bychom do něj mohli vstoupit jako do mlýna. A za tohoto předpokladu bychom při jeho prohlídce uvnitř našli jen součástky, které do sebe navzájem narážejí, a nikdy nic, co by vysvětlovalo percepce. Proto je třeba ji hledat v jednoduché substanci, a ne ve složeném nebo ve stroji. Také jen to lze nalézt v jednoduché substanci, totiž percepce a jejich změny. Jen v tom také mohou spočívat všechny Vnitřní Činnosti jednoduchých substancí (Předml. ***, 2 b⁵).

§ 18

Všechny jednoduché substance neboli stvořené Monády by mohly být nazývány Entelechie, neboť mají v sobě jistou dokonalost (*échousi to entelés*), mají soběstačnost (*autarkeia*), která je činí zdrojem jejich vnitřních činností a takříkajíc netělesnými automaty (§ 87).

§ 19

Pokud chceme nazývat Duší vše, co má *percepce a apetice* v obecném smyslu, jak jsem právě vysvětlil, mohly by být všechny jednoduché substance neboli stvořené Monády nazývány Dušemi; ale protože cítění je něco více než pouhá percepce, souhlasím s tím, aby obecný název Monády a entelechie postačoval pro jednoduché substance, které budou mít pouze toto; a aby se *Dušemi* nazývaly pouze ty, jejichž percepce je zřetelnější a je doprovázena pamětí.

§ 20

Neboť v sobě zakoušíme stav, kdy si na nic nevzpomínáme a nemáme žádné zřetelné vnímání; jako když omdlíme nebo když jsme přemoženi hlubokým spánkem bez jakýchkoli snů. V tomto stavu se duše znatelně neliší od prosté monády; ale protože tento stav není trvalý a duše se z něj probere, je něčím víc (§ 64).

§ 21

Z toho však neplyne, že by tehdy jednoduchá substance byla bez jakéhokoli vnímání. To není možné ani z výše uvedených důvodů; neboť nemůže zahynout, nemůže také existovat bez nějaké afekce, která není ničím jiným než jejím vnímáním: ale když je zde velké množství drobných vjemů, v nichž není nic zřetelného, jsme omámeni; jako když se několikrát za sebou otáčíme stejným směrem, až se dostaví závrať, která nás může přivést k mdlobám a která nám nedovoluje nic rozlišovat. A smrt může zvířatům tento stav na určitou dobu přivodit.

§ 22

A jelikož každý přítomný stav jednoduché substance je přirozeným následkem jejího předchozího stavu tak, že přítomnost je obtěžkána budoucností (§ 360);

§ 23

Proto, když se probereme z mrákot, *uvědomujeme si* svá vnímání, museli jsme je mít bezprostředně předtím, i když jsme si jich nebyli vědomi; neboť vnímání může přirozeně vzejít jen z jiného vnímání, stejně jako pohyb může přirozeně vzejít jen z pohybu (§ 401-403).

§ 24

Z toho je patrné, že kdybychom neměli nic zřetelného a takříkajíc význačného a vytríbenějšího v našich vjemech, byli bychom stále

v omámení. A to je stav čistých Monád.

§ 25

Vidíme také, že Příroda dala zvířatům význačné vjemy tím, že se postarala o to, aby jim poskytla orgány, které shromažďují mnoho světelných paprsků nebo mnoho vlnění vzduchu, aby je svým spojením učinily účinnějšími. Něco podobného je v čichu, chuti a hmatu a možná v mnoha dalších smyslech, které nám nejsou známy. A vysvětlím brzy, jak to, co se děje v duši, představuje to, co se děje v orgánech.

§ 26

Paměť poskytuje duším určitý druh *následnosti*, který napodobuje rozum, ale musí být od něj odlišen. Vidíme totiž, že zvířata, když vnímají něco, co je zasáhne a co již dříve podobně vnímala, očekávají na základě představy své paměti to, co bylo spojeno s tímto předchozím vnímáním, a jsou vedena k podobným pocitům, jaké měla tehdy. Například: když se psům ukáže hůl, vzpomenou si na bolest, kterou jim způsobila, a kňučí a utíkají (Prélim.⁶, § 65).

§ 27

A silná představivost, která je zasahuje a pohybuje jimi, přichází buď z velikosti, nebo z množství předchozích vjemů. Neboť často

silný dojem způsobí náraz účinek dlouhého zvyku nebo mnoha opakovaných průměrných vjemů.

§ 28

Lidé jednají jako zvířata, pokud se následnost jejich vjemů děje jen na základě principu paměti; podobají se empirickým lékařům, kteří mají prostou praxi bez teorie; a ve třech čtvrtinách našich činů jsme jen empiriky. Například když očekáváme, že zítra bude den, jednáme empiricky, protože to tak bylo vždy až dosud. Pouze astronom to posuzuje rozumem.

§ 29

Ale poznání nutných a věčných pravd je to, co nás odlišuje od pouhých zvířat a dává nám *Rozum* a vědy; povznáší nás k poznání nás samých a Boha. A to je to, co se v nás nazývá rozumnou Duší nebo *Duchem*.

§ 30

Právě skrze poznání nutných pravd a jejich abstrakce jsme povzneseni k reflexivním aktům, které nám umožňují myslet na to, co nazýváme já, a uvažovat o tom, že to či ono je v nás: a tak když myslíme na sebe, myslíme na Bytí, na Substanci, na jednoduché a složené, na nemateriální a na samotného Boha; chápeme, že to, co je v nás omezené, je v něm bez hranic. A tyto

reflexivní akty poskytují hlavní předměty našich úvah (*Théod.*, Préf. *, 4, a⁷)

§ 31

A z toho neplyne, že by tehdy jednoduchá substance byla bez jakéhokoli vnímání. Naše úvahy jsou založeny na *dvou velkých principech*, na principu sporu, podle něhož považujeme za *nepravdivé* to, co obsahuje spor, a za *pravdivé* to, co je protikladné či kontradiktorní k nepravdivému (§ 44, § 196).

§ 32

A na principu dostatečného důvodu, podle něhož považujeme, že žádný fakt nemůže být pravdivý či existující, žádné tvrzení pravdivé, aniž by existoval dostatečný důvod, proč je tomu tak a ne jinak. I když tyto důvody nám většinou nemohou být známy (§ 44, § 196).

§ 33

Existují také dva druhy *pravd*, pravdy *rozumové* a pravdy *faktické*. Rozumové pravdy jsou nutné a jejich opak je nemožný, zatímco faktické pravdy jsou nahodilé a jejich opak je možný. Když je pravda nutná, lze najít její důvod analýzou, rozložením na jednodušší ideje a pravdy, až dojdeme k prvotním (§ 170, 174, 189, § 280–282, § 367. Shrnutí námitky 3).

§ 34

Tak jsou u matematiků *teorémy* spekulace a praktická pravidla redukovány analýzou na *Definice, Axiomy a Postuláty*.

§ 35

A konečně existují *jednoduché ideje*, které nelze definovat; existují také axiomy a požadavky, nebo jedním slovem *prvotní principy*, které nemohou být dokázány a ani to nepotřebují; a to jsou *identické výroky*, jejichž opak obsahuje výslovný spor (§ 36, 37, 44, 45, 49, 52, 121-122, 337, 340-344).

§ 36

Ale *dostatečný důvod* se musí nacházet také v *nahodilých neboli faktických pravdách*, to jest v posloupnosti věcí rozšířených vesmírem stvoření; kde by rozklad na jednotlivé důvody mohl jít do nekonečných podrobností kvůli nesmírné rozmanitosti přírodních věcí a nekonečnému dělení těles. Existuje nekonečné množství tvarů a pohybů přítomných i minulých, které vstupují do účinné příčiny mého současného psaní; a existuje nekonečné množství malých sklonů a dispozic mé duše, přítomných i minulých, které vstupují do příčiny finální.

§ 37

A protože všechny tyto *podrobnosti* zahrnují jen další předchozí nahodilosti nebo podrobnější okolnosti, z nichž každá ještě potřebuje podobnou analýzu k vysvětlení svého důvodu, nejsme o nic dál: a dostatečný či poslední důvod musí být mimo posloupnost či *řadu* těchto nahodilostí, jakkoli by mohla být nekonečná.

§ 38

A tak poslední důvod věcí musí spočívat v nutné substanci, v níž je detail změn obsažen pouze eminentně, jako ve zdroji: a to je to, co nazýváme Bohem (§ 7).

§ 39

A protože tato substance je dostatečným důvodem všech těchto podrobností, které jsou také všechny vzájemně propojeny; *existuje jen jeden Bůh a tento Bůh stačí*.

§ 40

Můžeme také usoudit, že tato nejvyšší substance, která je jedinečná, univerzální a nutná, nemající nic mimo sebe, co by na ní bylo nezávislé, a jsoucí jednoduchým následkem možného bytí, musí být neschopná omezení a obsahovat tolik reality, kolik je jen možné.

§ 41

Z toho vyplývá, že Bůh je absolutně dokonalý; *dokonalost* není nic jiného než velikost pozitivní reality vzaté přesně, odhlédneme-li od limitů či hranic ve věcech, které je mají. A tam, kde nejsou žádné hranice, tedy v Bohu, je dokonalost absolutně nekonečná (§ 22, Předml. *, 4 a).

§ 42

Stvoření mají své dokonalosti z vlivu Boha, ale své nedokonalosti mají ze své vlastní přirozenosti, neschopné být bez hranic. Neboť právě v tom se liší od Boha. Tato *původní nedokonalost* stvoření se projevuje v *přirozené setrvačnosti* těles (§ 20, 27–30, 153, 167, 377 a násl.).

§ 43

Je také pravda, že v Bohu je nejen zdroj existencí, ale také esencí, pokud jsou reálné, či toho, co je reálné v možnosti. Je to proto, že Boží rozum je oblastí věčných pravd či idejí, na nichž závisejí, a bez něj by nebylo nic reálného v možnostech, a nejen že by nic neexistovalo, ale také by nic nebylo možné (§ 20).

§ 44

Neboť je-li nějaká realita v esencích či možnostech, nebo ve věčných pravdách, musí být tato realita založena v něčem existujícím a aktuálním; a tedy v existenci Nutné bytosti, v níž

esence zahrnuje existenci, nebo v níž stačí být možným, aby bylo aktuálním (§ 184–189, 335).

§ 45

Tak jedině Bůh (nebo Nutná bytost) má tu výsadu, že musí existovat, je-li možný. A protože nic nemůže zabránit možnosti toho, co neobsahuje žádné hranice, žádnou negaci, a tedy žádný rozpor, to samo stačí k poznání Boží existence a priori. Dokázali jsme to také realitou věčných pravd. Ale právě jsme to dokázali také a posteriori, protože existují kontingentní bytosti, které nemohou mít svůj poslední či dostatečný důvod než v nutné bytosti, která má důvod své existence v sobě samé.

§ 46

Přesto si nesmíme představovat s některými, že věčné pravdy, jelikož závisí na Bohu, jsou libovolné a závisí na jeho vůli, jak se zdá, že to chápal Descartes a po něm pan Poiret. To platí pouze pro kontingentní pravdy, jejichž principem je *vhodnost* nebo volba *nejlepšího*; zatímco nutné pravdy závisí výhradně na jeho rozumu a jsou jeho vnitřním předmětem (§ 180–184, 185, 335, 351, 380).

§ 47

Tak jedině Bůh je prvotní jednotou nebo původní jednoduchou substancí, z níž všechny stvořené či odvozené Monády jsou produkty a rodí se, abychom tak řekli, z nepřetržitých záblesků

Božství od okamžiku k okamžiku, omezené receptivitou stvoření, k jehož podstatě patří být omezené (§ 382–391, 398, 395).

§ 48

V Bohu je *Moc*, která je zdrojem všeho, pak *Poznání*, které obsahuje detail idejí, a konečně *Vůle*, která činí změny či produkce podle principu nejlepšího (§ 7,149–150). A to odpovídá tomu, co ve stvořených monádách tvoří subjekt či základ, vnímavá schopnost a žádostivá schopnost. Ale v Bohu jsou tyto atributy absolutně nekonečné či dokonalé; a ve stvořených Monádách či entelechiích (či perfectiabilích, jak tento termín překládal Hermolaus Barbarus) jsou to jen jejich napodobeniny, úměrně míře jejich dokonalosti (§ 87).

§ 49

O stvoření se říká, že *působí* navenek, pokud má dokonalost, a *trpí* od jiného, pokud je nedokonalé. Tak připisujeme *činnost* Monádě, pokud má zřetelné vjemy, a *trpnost*, pokud má vjemy nejasné (§ 32, 66, 386).

§ 50

A jedno stvoření je dokonalejší než druhé v tom, že v něm nacházíme to, co slouží k vysvětlení a priori toho, co se děje v druhém, a proto říkáme, že na něj působí.

§ 51

Ale v jednoduchých substancích jde jen o ideální vliv jedné monády na druhou, který může mít účinek jen prostřednictvím Božího zásahu, pokud v Božích idejích jedna monáda rozumně požaduje, aby Bůh při uspořádávání ostatních od počátku věci bral na ni ohled. Neboť jelikož stvořená Monáda nemůže mít fyzický vliv na nitro jiné, je to jediný způsob, jak může být jedna závislá na druhé (§ 9, 54, 65–66, 201. Shrnutí námit. 3).

§ 52

A právě tím jsou mezi stvořeními činnosti a trpnosti vzájemné. Neboť Bůh při srovnávání dvou jednoduchých substancí nachází v každé důvody, které ho zavazují přizpůsobit ji té druhé; a následně to, co je v jistých ohledech *aktivní*, je *pasivní* z jiného hlediska: *aktivní* potud, pokud to, co v něm poznáváme zřetelně, slouží k vysvětlení toho, co se děje v jiném; a *pasivní* potud, pokud důvod toho, co se v něm děje, se nachází v tom, co se zřetelně poznává v jiném (§ 66).

§ 53

A protože v Božích Idejích existuje nekonečno možných světů a může existovat jen jeden, musí existovat dostatečný důvod Božího výběru, který ho určuje k jednomu spíše než k druhému (§ 8, 10, 44, 173, 196 a násl., 225, 414–416).

§ 54

A tento důvod lze nalézt jen ve *vhodnosti* nebo ve stupních dokonalosti, které tyto světy obsahují; každé možné má právo nárokovat si existenci úměrně dokonalosti, kterou obsahuje (§ 74, 167, 350, 201, 130, 352, 345 a násl., 354).

§ 55

A to je příčinou existence nejlepšího, které moudrost dává Bohu poznat, jeho dobrota ho vede k jeho volbě a jeho moc ho vede k jeho vytvoření (§ 8,7, 80, 84, 119, 204, 206, 208. Shrnutí námit. 1, námit. 8).

§ 56

Toto *spojení* či toto přizpůsobení všech stvořených věcí každé a každé všem ostatním způsobuje, že každá jednoduchá substance má vztahy, které vyjadřují všechny ostatní, a je tedy věčným živým zrcadlem vesmíru (§ 130,360).

§ 57

A jako se totéž město při pohledu z různých stran jeví zcela jinak a je jakoby perspektivně znásobeno; podobně se děje, že díky nekonečnému množství jednoduchých substancí existuje jakoby mnoho různých vesmírů, které jsou však jen perspektivami jediného podle různých úhlů pohledu každé Monády.

§ 58

A to je způsob, jak dosáhnout co největší možné rozmanitosti, ale s největším možným řádem, to znamená, je to způsob, jak dosáhnout co největší možné dokonalosti (§ 120, 124, 241 a násl., 214, 243, 275).

§ 59

Také jen tato hypotéza (kterou se odvažuji označit za dokázanou) náležitě vyzdvihuje Boží velikost: to uznal pan Bayle, když ve svém Slovníku (heslo *Rorarius*) vznesl námitky, kde byl dokonce v pokušení věřit, že přisuzuji Bohu příliš mnoho, více než je možné. Ale nemohl uvést žádný důvod, proč by tato univerzální harmonie, která způsobuje, že každá substance přesně vyjadřuje všechny ostatní skrze vztahy, které k nim má, měla být nemožná.

§ 60

Z toho, co jsem právě uvedl, je ostatně vidět důvody a priori, proč věci nemohou být jinak. Protože Bůh při uspořádání celku bral ohled na každou část, a zejména na každou monádu, jejíž přirozenost je reprezentativní a nic ji nemůže omezit pouze na reprezentaci části věcí; ačkoli je pravda, že tato reprezentace je v detailu celého vesmíru pouze nejasná a může být zřetelná jen v malé části věcí, tedy v těch, které jsou buď nejbližší, nebo největší vzhledem ke každé Monádě; jinak by každá monáda byla Božstvím. Monády nejsou omezeny v předmětu, ale v modifikaci

poznání předmětu. Všechny směřují nejasně k nekonečnu, k celku; jsou však omezeny a rozlišeny stupni zřetelných percepcí.

§ 61

A složené v tom symbolizuje s jednoduchým. Neboť protože je vše plné, což činí veškerou hmotu propojenou, a protože v plném prostoru každý pohyb působí na vzdálená tělesa úměrně vzdálenosti, takže každé těleso je ovlivněno nejen těmi, která se ho dotýkají, a pociťuje určitým způsobem vše, co se jim přihodí, ale jejich prostřednictvím pociťuje i ty, které se dotýkají prvních, jichž se bezprostředně dotýká: z toho vyplývá, že tato komunikace probíhá na jakoukoli vzdálenost. A v důsledku toho každé těleso pociťuje vše, co se děje ve vesmíru; takže ten, kdo vidí vše, by mohl v každém číst, co se děje všude a dokonce co se stalo nebo stane; pozorováním přítomného toho, co je vzdálené, jak v čase, tak v prostoru: *sumpnoia panta*, jak říkal Hippokratés. Ale Duše může v sobě číst jen to, co je v ní reprezentováno zřetelně, nemůže najednou rozvinout všechny své záhyby, protože jdou do nekonečna.

§ 62

A tak, ačkoli každá stvořená monáda reprezentuje celý vesmír, reprezentuje zřetelněji tělo, které je jí zvláště přiděleno a jehož je entelechií: a protože toto tělo vyjadřuje celý vesmír skrze spojení veškeré hmoty v plnosti, duše také reprezentuje celý vesmír tím,

že reprezentuje toto tělo, které jí náleží zvláštním způsobem (§ 400).

§ 63

Tělo náležející Monádě, která je jeho entelechií nebo Duší, tvoří s entelechií to, co můžeme nazývat *živoucím*, a s duší to, co nazýváme *živočichem*. Toto tělo živoucího nebo živočicha je vždy organické; neboť každá Monáda, jsouc zrcadlem vesmíru svým způsobem, a vesmír je uspořádán v dokonalém řádu, musí být také řád v reprezentujícím, to jest ve vjemech duše, a následně v těle, podle něhož je v něm vesmír reprezentován (§ 403).

§ 64

Tak každé organické tělo živoucího je druhem božského stroje nebo přírodního automatu, který nekonečně převyšuje všechny umělé automaty. Protože stroj vytvořený lidským uměním není strojem v každé své části. Například: zub mosazného kola má části nebo fragmenty, které pro nás již nejsou něčím umělým a nemají již nic, co by označovalo stroj ve vztahu k účelu, k němuž bylo kolo určeno. Ale stroje přírody, to jest živá těla, jsou ještě stroji ve svých nejmenších částech, až do nekonečna. To je to, co činí rozdíl mezi Přírodou a uměním, to jest mezi Božským uměním a naším (§ 134, 146, 194, 483).

§ 65

A autor přírody mohl praktikovat toto božské a nekonečně podivuhodné umění, protože každá část hmoty není pouze dělitelná do nekonečna, jak uznávali staří, ale je také aktuálně nekonečně rozdělená, každá část na části, z nichž každá má nějaký vlastní pohyb, jinak by bylo nemožné, aby každá část hmoty mohla vyjádřit celý vesmír (Prélim. [Disc. d. I. conform.], § 70. *Théod.*, §195).

§ 66

Z toho je vidět, že existuje svět tvorů, živoucích, živočichů, entelechií, duší v nejmenší části hmoty.

§ 67

Každou část hmoty lze pojmout jako zahradu plnou rostlin a jako rybník plný ryb. Ale každá větev rostliny, každý úd živočicha, každá kapka jeho tekutin je ještě takovou zahradou nebo takovým rybníkem.

§ 68

A ačkoli země a vzduch zachycené mezi rostlinami zahrady nebo voda zachycená mezi rybami rybníka nejsou ani rostlinou, ani rybou; přesto je obsahují, ale většinou v jemnosti pro nás nepostřehnutelné.

§ 69

Tak není ve vesmíru nic neobdělaného, neplodného, mrtvého, žádný chaos, žádný zmatek kromě zdánlivého; podobně jako by se jevil v rybníku z takové vzdálenosti, ze které by bylo vidět jen nejasný pohyb a hemžení, abychom tak řekli, ryb v rybníce, aniž by bylo možné rozeznat samotné ryby.

§ 70

Z toho je vidět, že každé živé tělo má dominantní entelechii, která je duší v živočichovi; ale údy tohoto živého těla jsou plné jiných živoucích, rostlin, živočichů, z nichž každý má ještě svou entelechii nebo svou dominantní duši.

§ 71

Ale nesmíme si představovat s některými, kteří špatně pochopili mou myšlenku, že každá duše má masu nebo část hmoty vlastní či přidělenou jí navždy, a že tedy vlastní další nižší živoucí, určené navždy k její službě. Neboť všechna těla jsou v neustálém toku jako řeky; a části do nich vstupují a vystupují nepřetržitě.

§ 72

Tak duše mění tělo jen postupně a po stupních, takže není nikdy najednou zbavena všech svých orgánů; a často dochází k metamorfóze u živočichů, ale nikdy k metempsychóze ani stěhování Duší: neexistují ani Duše zcela oddělené, ani géniové bez těla. Jedině Bůh je od něj zcela oddělen.

§ 73

To také způsobuje, že nikdy není ani úplné zrození, ani dokonalá smrt v přísném smyslu, spočívající v oddělení duše. A to, co nazýváme *Zrozením*, jsou vývoje a růsty; stejně jako to, co nazýváme *smrtí*, jsou zahalení a zmenšení.

§ 74

Filozofové byli velmi rozpačití ohledně původu forem, entelechií nebo Duší; ale dnes, když bylo zjištěno přesnými výzkumy rostlin, hmyzu a živočichů, že organická těla přírody nikdy nevznikají z chaosu nebo hniloby, ale vždy ze semen, v nichž bezpochyby existovala nějaká *preformace*; usoudilo se, že nejen organické tělo tam bylo již před početím, ale také duše v tomto těle, a zkrátka živočich sám; a že prostřednictvím početí byl tento živočich pouze uzpůsoben k velké transformaci, aby se stal živočichem jiného druhu.

§ 75

Živočichové, z nichž někteří jsou prostřednictvím početí povýšeni na úroveň větších živočichů, mohou být nazváni *spermatickými*; ale ti z nich, kteří zůstávají ve svém druhu, tedy většina, se rodí, množí a zanikají jako velcí živočichové, a jen malý počet vyvolených přechází na větší jeviště.

§ 76

Ale to byla jen polovina pravdy: usoudil jsem tedy, že pokud živočich nikdy nezačíná přirozeně, také přirozeně nekončí; a že nejen nebude žádné zrození, ale také žádné úplné zničení ani smrt v přísném smyslu. A tato uvažování učiněná a posteriori a odvozená ze zkušeností se dokonale shodují s mými principy odvozenými a priori, jak bylo uvedeno výše.

§ 77

Tak lze říci, že nejen duše (zrcadlo nezničitelného vesmíru) je nezničitelná, ale také živočich sám, ačkoli jeho stroj často částečně zaniká a odkládá nebo přijímá organické schránky.

§ 78

Tyto principy mi umožnily přirozeně vysvětlit spojení či soulad duše a organického těla. Duše sleduje své vlastní zákony a tělo také své; a setkávají se díky předem stanovené harmonii mezi všemi substancemi, protože všechny jsou reprezentacemi téhož vesmíru.

§ 79

Duše jednají podle zákonů finálních příčin skrze žádosti, účely a prostředky. Těla jednají podle zákonů účinných příčin neboli pohybů. A obě říše, říše účinných příčin a říše finálních příčin, jsou vzájemně harmonické.

§ 80

Descartes uznal, že duše nemohou dávat tělesům sílu, protože v hmotě je vždy stejné množství síly. Nicméně se domníval, že duše může měnit směr těles. To však proto, že v jeho době nebyl znám přírodní zákon, který rovněž zajišťuje zachování celkového směru v hmotě. Kdyby si toho všiml, dospěl by k mému Systému předem stanovené harmonie.

§ 81

Tento Systém způsobuje, že těla jednají, jako by (což je nemožné) neexistovaly žádné duše; a Duše jednají, jako by neexistovala žádná těla; a obojí jedná, jako by jedno ovlivňovalo druhé.

§ 82

Pokud jde o Duchy nebo rozumné Duše, ačkoli shledávám, že v základu je tatáž věc ve všech živých bytostech a živočiších, jak jsme právě řekli (totiž že živočich a duše začínají jen se světem a nekončí stejně jako svět), přesto je u rozumných Živočichů něco zvláštního, totiž že jejich malí spermatictí Živočichové, dokud jsou jen tím, mají pouze obyčejné či smyslové duše; ale jakmile ti, kteří jsou takříkajíc vyvoleni, dospějí skutečným počtem k lidské přirozenosti, jejich smyslové duše jsou povzneseny na úroveň rozumu a k výsadě Duchů.

§ 83

Mezi jinými rozdílly mezi obyčejnými Dušemi a Duchy, z nichž jsem již část uvedl, je ještě tento: že duše obecně jsou živými zrcadly či obrazy vesmíru stvoření; ale duchové jsou navíc obrazy samotného Božství či samotného autora přírody: jsou schopni poznávat systém vesmíru a napodobovat jej architektonickými vzorky; každý duch je jako malé božstvo ve své oblasti.

§ 84

To způsobuje, že Duchové jsou schopni vstoupit do určitého druhu Společenství s Bohem, a že je pro ně nejen tím, čím je vynálezce ke svému Stroji (jako je Bůh ve vztahu k ostatním stvořením), ale také tím, čím je Kníže ke svým poddaným, a dokonce otec ke svým dětem.

§ 85

Z toho lze snadno vyvodit, že shromáždění všech Duchů musí tvořit Boží obec, to jest nejdokonalejší Stát, jaký je možný pod nejdokonalejším z Monarchů.

§ 86

Tato Boží obec, tato skutečně univerzální Monarchie je Morálním světem v Přirozeném světě, a je tím nejvznešenějším a nejbožštějším v Božích dílech: a v něm skutečně spočívá Boží sláva, neboť by žádná nebyla, kdyby jeho velikost a dobrota nebyly poznány a obdivovány duchy. Také ve vztahu k této božské Obci

má vlastně Dobrotu, zatímco jeho moudrost a moc se projevují všude.

§ 87

Jak jsme výše stanovili dokonalou Harmonii mezi dvěma přírodními Říšemi, jednou Účinných příčin a druhou Konečných příčin, musíme zde ještě poznamenat další harmonii mezi Fyzickou říší Přírody a Morální říší Milosti, to jest mezi Bohem pojímaným jako Architekt Stroje vesmíru a Bohem pojímaným jako Panovník božské Obce Duchů (§ 62, 74, 118, 248, 112, 130, 247).

§ 88

Tato Harmonie způsobuje, že věci vedou k Milosti samými cestami Přírody, a že tento svět musí být například zničen a obnoven přirozenými cestami v okamžicích, kdy to vyžaduje vláda Duchů; pro potrestání jedněch a odměnu druhých (§ 18 sqq., 110, 244-245, 340).

§ 89

Lze také říci, že Bůh jako Architekt ve všem uspokojuje Boha jako zákonodárce; a že tedy hříchy musí nést své tresty s sebou řádem přírody a v důsledku samotné mechanické struktury věcí; a stejně tak krásné činy si přitáhnou své odměny mechanickými cestami ve vztahu k tělům; ačkoli se to nemůže a nemá dít vždy okamžitě.

§ 90

Konečně pod touto dokonalou vládou by nebylo žádného dobrého Činu bez odměny, žádného špatného bez trestu: a vše musí vést k dobru dobrých; to jest těch, kteří nejsou nespokojeni v tomto velkém Státě, kteří důvěřují Prozřetelnosti poté, co vykonali svou povinnost, a kteří milují a napodobují, jak se patří, Původce všeho dobra, nacházejíce potěšení v úvaze o jeho dokonalostech podle přirozenosti *čisté lásky* pravé, která působí potěšení ze štěstí toho, co milujeme. To vede moudré a ctnostné osoby k práci na všem, co se jeví být v souladu s předpokládanou božskou vůlí neboli předcházející; a přesto se spokojit s tím, co Bůh skutečně způsobuje svou tajnou vůlí, následnou a rozhodující; uznávající, že kdybychom mohli dostatečně porozumět řádu vesmíru, shledali bychom, že překonává všechna přání nejmoudřejších a že je nemožné učinit jej lepším, než je; nejen pro celek obecně, ale také pro nás samotné zvláště, jsme-li připoutáni, jak se patří, k Původci všeho, nejen jako k Architektovi a účinné příčině našeho bytí, ale také jako k našemu Pánu a finální příčině, která musí být cílem vší naší vůle a může jediná způsobit naše štěstí (Předml. *, 4 a b¹⁴. § 278. Předml. *, 4 b¹⁵).

KONEC

¹⁴ Vyd. Erdm., str. 469.

¹⁵ Vyd. Erdm., str. 469 b.

CosmicPhilosophy.org

<https://cz.cosmicphilosophy.org/>

Vytištěno 22. listopadu 2025

Naše další projekty:

- ▶ GMODEbate.org: Projekt zkoumající filozofické základy eugeniky, scientismu, hnutí za „emancipaci vědy od filozofie“, protivědecké narativy a moderní podoby vědecké inkvizice.